

ESKİ TÜRKÇE YAZITLAR VE YAZITLARIN TÜRK LEHÇELERİNİN ŞEKİLLENMESİNDEKİ ROLÜ ÜZERİNE

Gani ABDURRAHMANOV

Sayın bayanlar ve sayın baylar, aziz meslektaşlar!

Ben sizlerin dikkatinizi dört konuya çekmek istiyorum: Birincisi Eski Türk yazıtlarının bize göre ayrı terimleri üzerine olanıdır.

Eski Türk yazıtlarının “Orhun-Yenisey yazıtları” şeklinde değil, “Eski Türk yazıtları” şeklinde adlandırılarak söylenmesi doğru olur. Çünkü bu yazıtlar sadece Orhun ve Yenisey nehirleri sahasında değil, Doğu Türkistan’da, Orta Asya’da, Fergana ve Yedisu bölgelerinde, Doğu Avrupa’da (Macaristan’da) ve başka yerlerde de bulunmuştur. 1953 tarihinde / Fergana vilâyetinin Navkat ilçesindeki eski mezar-dan köhne yazıtta yazılmış taş yazılarını bularak, Fergana Üniversitesi Tarih Müzesi’ne teslim ettim.

Bu yazıtları A. N. Kononov gibi “Türk runik yazıtları” diye atamak da doğru olur mu? Söz konusu yazıtlar ile başka yazıtlar şimdiye kadar denilmiş Uygur yazısını Mahmud Kaşgarî ve İbn Arabşah Türk yazısı diye söylemişler ve diğer yazıtlarda Mani, Brahmi ve başka yazıtları da Mani, Brahmi ve başka yazıtlarında da yazılmıştır.

Bununla birlikte Göktürk yazıtları deyimindeki gök sözünü V. Thomsen ve P. Melioranskiy gibi temel dil manasında anlamak doğru olur.

İkinci olarak, hâlen, çeşitli bölgelerde yazılan Türk yazıtlarının aynı bölgelerdeki Türk kabilelerinin dil özelliğini kısmen yansıtsa da, Prof. Dr. S. G. Klyaştorny’a göre anıtların Türk hakanlığının bütün bölgelerindeki tüm Türk kabileleri için genelde tek dil olarak kullanılması bu dilin Oğuz, Karluk ve Kıpçak lehçelerinin morfolojik, fonetik ve leksik özelliklerini kendisinde yansıtması, hatta Türk hakanlığını teşkil eden kabilelerden biri olan aşina kabilesinin de dil tarafından Oğuz dil grubuna girmesi kaydedilmektedir.¹

Eski Türk yazıtları üzerinde geniş araştırma işleri yapıldı ve yapılmakta. Ama eski Türk anıtlarının grameri, leksikoloji fonetik çözümlemesi üzerinde araştırma yapmak işbu yazıtlardaki Kıpçak, Oğuz ve Karluk dil özelliklerini incelemek gerektir. İncelendiği takdirde şimdiki Türk dillerinin işbu yazıtlarla ilişkisinin düzeyi bilinecektir.

¹ A. N. Kononov, *Türk run anıtları gezmeli*, 4. sahife.

Bize göre, bu yazıtlar tüm Türk lehçeleri için genel olarak ana dil sayılır. Eski Türk yazıtları üzerinde iyi bir çözümleme olmamasından dolayı, eski Türk yazıtlarının dilinin ayrı bir Türk ulusuna ait gibi görüşler ileri sürülmekte. Ben burada *Kazakistanskaya Pravda* gazetesinin 28 Şubat 1997 tarihli sayısında Ayder Kürkçü ve S. Primbetov'un "Büyük Türk Dili" ve aynı gazetenin 15 Ocak tarihli sayısında B. Adilov'un "Büyük Kıpçaklar nereye kayboldu?" adlı makalelerini göz önünde bulunduruyorum. Prof. S. G. Klyaştorını bu makalelere kendi görüşlerini bildirerek (*Kazakistanskaya Pravda*, 1997 yılının 65. sayılı nüshası) anıtları sadece bugünkü bir Türk lehçesine /ait demenin / yanlış olduğunu kaydetmiştir. Biz de, aynı görüşteyiz ki "etnik olarak aynı bir toplum olduklarını iddia ediyorlar". Bugün eski Sovyetler Birliği parçalanmış ve Türk asıllı halklar ile ve diğer cumhuriyetler bağımsızlıklarını elde etmiştir. Demek ki, bir sürü sorunları tarihimizi merkezden (Moskovadan) sormadan öğrenmek süresi gelmiştir. Bu bağımsızlık Prof. Klyaştorını'nın sözkonusu makalelerinde gösterildiği gibi, "milletçiliğe", "şovenizme" götürmeyecektir.

Kısaca, eski Türk yazıtlarını (ve türkolojinin diğer sorunlarını da) inceleyerek, objektif bilimsel sonuçlara gelmek için Türk Cumhuriyetleri'nin katılımıyla Bilimsel bir Merkez teşkil etmek gerektiği kanaatindeyim.. Şimdi katılmak ve birleşmek çok gereklidir. Zira Özbekistan Devlet Başkanı Akademik İslam Kerimov diyor ki "Bizim köhne tarih temellerimizin tüm Türkiye halkları ile bir olduğunu, dilimiz, dinimiz, örf âdetlerimiz müşterek olduğunu itiraf ederiz".

Bugünkü Özbekistan Cumhuriyeti'nde halk tarihini incelemenin ve gelenekleri değerlendirmenin devlet politikasına dönüşmesi boşa değildir. 1865 tarihinde Taşkenti daha sonra bütün Türkistan'ı silâh ve hile ile baskısına alan General M. G. Çernyayev Çar II Nikola'ya yazdığı gizli mektubunda diyor ki: "Burada her çeşit orduyu parçalayabilecek bir büyük kuvvet mevcut. Bu Türkistanlıların geçmişi, hatırası... Demek ki, Türklerin sadece kendisi üzerinden başarıyı elde etmek yeterli değil onların hatırasını tarihini de yok etmek gerektir".

M. G. Çernyayev'in bu sözlerine karşılık olarak Özbekistan Devlet Başkanı Akademik İslam Kerimov şunları dedi: "Mademki kendi tarihini bilen, ondan manevî kuvvet alan halkı yenmek olmaz, biz de gerçek tarihimizi araştırıp ortaya koymak, halkımızı milletimizi bu tarih ile güçlendirmek zorundayız".

Üçüncü olarak, Türk milletinin şekillenmesiyle, lehçelerinin de şekillenmesi biri ikincisine bağlı bir durumdur. Ancak kardeş Türk lehçeleri için genel bir dilin oluşması ayrı Türk lehçesi, Özbek, Kazak, Türkmen, Türk ve başka lehçelerin şekillenmesinden önce olacaktır.

Bu genel Türk dili eski Türk yazıtlarının dilidir. Türk uluslarının bazıları, meselâ, Karluklar VIII. yüzyıl sonunda Yedisu ve Fergana bölgesinde kendi devletini kurarak, bugünkü Özbek ve Uygur halklarının oluşmasına temel attılar. Demek ki halkın oluşması bir siyasî birliğin, bir devletin meydana gelmesi ile ilgilidir. Diğer Türk ulusları da aynı dönemde şekillenmeye başladılar. Çeşitli siyasî gruplar

devletlerin değişmesi ile mümkün olur (Meselâ Türk Hakanlığı yerine Samaniler devleti, Samaniler yerine Karahanlılar (Karluklar) devleti, Karahanlılar devletinin yerine Selçuklular gelmiştir. Ama eski Türk yazıtlarının dili genelde korunmuş ileride bazı Türk dillerinde aynı dillerin Karluk, Kıpçak, Oğuz özellikleriyle gelişmiştir. Bu sebeple eski Türk dili hâlen tüm Türk halkı için anlaşılıyor. Dil gelişmesi, bölünmesi tek devamlı gelişme olarak, kendi iç kaynaklarıyla gelişecektir.

Muhterem Meslektaşlar,

Bu toplantımızda Moğolistan'dan gelen delegeler ile diğer delegeler eski Türk yazıtlarının korunmasının çok zor olduğunu ifade ettiler. Bazı delegeler yeni anıtların elektromagnitik yollarda da bulunabileceğini söylediler.

Çok eski Türk yazıtlarını korumak ve incelemek için çok maddî imkân talep ediyoruz. Bu organizasyonu Moğolistan tek başına yapamaz. Bundan dolayı eski Türk yazıtlarının sayımını yaparak, onların koruma fonunu teşkil etmek gerektir. Bu fona Moğolistan ve ilk olarak Türk Cumhuriyeti ve tüm Türk Cumhuriyetleri kendi paylarını dahil etsinler.

Benim teklifim şöyle: Bu kollokyumun tüm delegeleri imzası altında adı geçen ülkelerin yöneticilerine müracaat etmemiz lâzımdır. Çok teşekkürler.

Gani Abdurrahmanov, İstanbul, 28.04.2000